

KLEINIGKEITEN
ZU KOMIKERFRAGMENTEN

ABSTRACT: Critical and exegetical notes on 17 fragments. Among others, Antiphanes F 283 read *ταῖς ἐπιμελείαις* (*τῆς ἐπιμελείας* codd), Axionikos F 3, 3 *γίγαρτα* (*γίγγρατα* cod : *γίγγραντά* edd), Adesp. 143 *φθάνοιμ' ἄν?* (Dobree: *φθα- νοίμην* codd), Adesp. *746 (*delendum?*).

1. Antiphanes F 19

*Μακαρεὺς ἔρωτι τῶν ὁμοσπόρων μιᾶς
πληγείς τέως μὲν ἐπεκράτει τῆς συμφορᾶς
κατεῖχε θ' αὐτόν εἶτα παραλαβὼν ποτε
οἶνον στρατηγόν, ὃς μόνος θνητῶν ἄγει
5 τὴν τόλμαν εἰς τὸ πρόσθε τῆς εὐβουλίας,
νύκτωρ ἀναστάς ἔτυχεν ὧν ἐβούλετο*

V. 3-4 Von diesen Versen ist möglicherweise Konstantinos Manasses ausgegangen, als er — nach der Prosafassung von Planudes — schrieb (F 24a Mazal) *τὸν δ' οἶνον σύμμαχον προσλαμβάνει* (sc. Ἔρωτος).

V. 4-5 Vgl. Eur. *Ba.* 225 *τὴν δ' Ἀφροδίτην πρόσθ' ἄγειν τοῦ Βακχίου*.

2. Antiphanes F 54, 1

πενθεῖν δὲ μετρίως τοὺς προσήκοντας φίλους

Wahrscheinlich ein euripideischer Nachklang (F 834, 2-3): *ἦν καὶ δίκη θνήσκη τις, οὐχ ἦσσον ποθεῖ / πᾶς τις δακρύειν τοὺς προσήκοντας φίλους*.

3. Antiphanes F 225, 7-8

οὐδείς κρέως παρόντος ἐσθίει θύμον,
οὐδ' οἱ δοκοῦντες πυθαγορίζειν

Vgl. Konstant. Manass. F 28 Mazal οὐδείς παρόντος κρέατος θύμον δοιμὸν ἐσθίει, / κὰν γογγυλίδας τρέφοιτο δοκῶν πυθαγορίζειν. Auf die Ähnlichkeit hatte schon E. Th. Tsolakakis, *Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Κωνσταντίνου Μανασῆ καὶ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ μυθιστορήματος "Τὰ κατ' Ἀρίστανδρον καὶ Καλλιθέαν"*, Thessalonike 1967, 96, hingewiesen.

4. Antiphanes F 283

τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίγνεται

Statt τῆς ἐπιμελείας sollte man wohl ταῖς ἐπιμελείαις schreiben. Vgl. Plut. *De lib. educ.* 2 A 14 τὰ χαλεπὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἀλίσκεται.

5. Axionikos F 3

οὔτω γὰρ ἐπὶ τοῖς μέλεσι τοῖς Ἐὐριπίδου
ἄμφω νοσοῦσιν, ὥστε τᾶλλ' αὐτοῖς δοκεῖν
εἶναι μέλη γιγγραντὰ καὶ κακὸν μέγα

V. 2 Mit νοσοῦσιν vgl. Plat. *Phaidr.* 228 b ἀπαντήσας τῶ νοσοῦντι περὶ λόγων ἀκοήν sowie *NT*, 1 *Tim.* 6 νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας.

V. 2-3 Obwohl das Fragment von Athenaeus in einem Abschnitt über γίγροι zitiert wird, sollte man vielleicht die Möglichkeit offen lassen, statt γιγγραντὰ (Musurus : γίγγρατα A) γίγαρτα zu lesen, was dann mit sich bringt, dass τᾶλλ' mit μέλη verbunden werden muss. Für die Verbindung von zwei voneinander weit entfernten Glieder vgl. beispielsweise Fr. tr. ad. 110, 1-2 οὐκ ἦν ἄρ' οὐδὲν πῆμ' ἔλευθέρου δάκνον / ψυχὴν ὁμοίως ἀνδρὸς ὡς ἀτιμία. Das abschätzende Urteil (γίγαρτα καὶ κακὸν μέγα) wäre dann noch drastischer. Eine exakte Parallele für γίγαρτα in diesem Sinn konnte ich nicht finden, aber eine Stelle bei Archestratos, wo das Wort wörtlich gebraucht wird, schließt eventuell einen ähnlichen Gebrauch nicht aus (*SH* F 135, 9 f. = 5.9-10 Sens – Olson): ἀλλὰ γίγαρτα / φαίνονται (sc. die übrigen ἄλφιτα) πρὸς ἐκεῖνα (die ἄλφιτα aus Lesbos). Mit dem Ganzen vgl. Theopomp. F 64 ὡς σοι δοκεῖν / εἶναι τὸ πρόθυρον τοῦτο βασανιστήριον / τὴν δ' οἰκίαν ζητρεῖον ἢ κακὸν μέγα.

6. Kratinos F 362

ἀλλὰ τὰδ' ἔστ' ἀνεκτέον. καὶ γὰρ ἠνίκ' εὐθένοι

Fr. tr. ad. 382 ἄνδρ' ἠδίκησας, ἄνδρ'· (sic interpunxit West apud Kannicht – Snell) ἀνεκτέον τόδε;

7. Kratinos II F12

(A.) εἰς ἐγγύας τρεῖς <εἰσ>πεσὼν ἀνηρέθην.
(B.) οὐπω τότ' ἐν Δελφοῖσιν ἦν τὰ γράμματα,
τὴν ἐγγύην ἄτην <λέγοντ'; (A.) ἦν,> ἀλλ' ἐγὼ
φιλέταιρον εἶχον ἦθος

Vgl. Eur. F 923 οὐκ ἐγγυῶμαι, ζημία φιλέγγυον / σκοπεῖν τὰ Πυθοῖ δ' οὐκ ἐᾷ με γράμματα.

8. Menander F 89

ἀλλ' ἐγύμνασ' ἢ τύχη
τοῦτον πένητα καὶ ταπεινὸν ἐν πόνοι[ς]
ἴν' ἀναφέρει τὰ λαμπρὰ μεταβολῆς τυχῶν

Fr. tr. ad. 672a,32 (*TrGF* 5.2,1144) δε[ι]νὴ γ<v>μνάση Φρόγ[ας] Τύχη. Pseudo-Archytas p. 35, 17-18 Thesleff γυμνάζονται γὰρ ταὶ τύχαι καὶ ταὶ συμφοραὶ τῶς ἀνθρώπως. Philon, *De Josepho* 223, 3 γεγηρακῶς ... ταῖς ἐπαλλήλοις δυστυχίαις, ὅφ' ὧν γυμναζόμενος ... διετέλεσεν. Ach.Tat. 5, 2, 3 καὶ ἄλλο τῆς Τύχης γυμνάσιον.

9. [Menander] F 1001 (Spurium)

εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων, ὦ Πάμφιλε,
ταύρων τι πλῆθος ἢ ἐρίφων ἦ, νῆ Δία,
ἑτέρων τοιούτων, ἢ κατασκευάσματα,
χρυσᾶς ποιήσας χλαμύδας ἦτοι πορφυρᾶς,
5 ἢ δι' ἐλέφαντος ἢ σμαράγδον ζῳδία
εὖνον νομίζει τὸν θεὸν καθεστάναι,

πεπλάνητ' ἐκεῖνος καὶ φρένας κούφας ἔχει.
 δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφνκέναι
 μὴ παρθένους φθείροντα καὶ μοιχόμενον,
 10 κλέπτοντα καὶ σφάττοντα χρημάτων χάριν.
 μηδὲ βελόνης ἔναμμ' ἐπιθυμήσης, Πάμφιλε.
 ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε πλησίον παρῶν

V. 6 Vergleichbar ist das (ebenfalls spurium, angeblich von Aischylos stammende) Adesp. tr. 617, 1-2 *χώριζε θνητῶν τὸν θεὸν καὶ μὴ δόκει / ὁμοιον ἑαυτῷ σάρκινων καθεστάναι*. Vgl. auch Ephraem, *Chron.* V. 8475 (p. 300 Lampsides) *καὶ φίλον εὖνον βασιλεῖ καθεστάναι*.

V. 8 Vgl. Aristoph. *Eccl.* 35 | *δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρ' αὐτῆς λαθεῖν*. Dem Bau nach vergleichbar ist Eur. F 99 Kn. *τὸν εὐτυχοῦντα χρῆν σοφὸν πεφνκέναι*.

V. 12 (= 22) Wahrscheinlich handelt es sich um eine Umformulierung von Eur. *Ba.* 500 *καὶ νῦν ἂ πάσχω πλησίον παρῶν ὄρᾱ* (sc. *Διόνυσος*).

10. Metagenes F 19 (Incertae fabulae)

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου

Eustathios *ad Hom. Il.* p. 902, 23 (III 383, 27 van der Valk) zitiert den Vers von Metagenes und fügt hinzu: *δύναται δὲ ὁμοίῳ τρόπῳ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἑτέρων πλειόνων οὕτω μεταποιεῖσθαι*. Im Neugriechischen hat man jedenfalls durch einen einfachen Anagrammatismus eine ungemein drastische Umbildung des berühmten Homerverses (*Il.* 12,243) herbeigeführt: *εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πᾶρτης* ("für sich selbst, für seine eigenen Interessen, seinen Gewinn"). Nach Plutarch (*Pyrrh.* 29,4) hat Pyrrros im vollen Ernst von seinen Soldaten *ἀμύνεσθαι περὶ Πύρρου* verlangt.

11. Nikostratos F 28

*εἰ τὸ συνεχῶς καὶ πολλὰ καὶ ταχέως λαλεῖν
 ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες
 ἐλέγοντ' ἂν ἡμῶν σωφρονέστεραι πολὺ*

Man vergleiche Eur. *Ba.* 268-9 (Teiresias zu Pentheus) *σὺ δ' εὐτροχὸν μὲν γλῶσσαν ὡς φρονῶν ἔχεις, / ἐν τοῖς λόγοισι δ' οὐκ ἔνεισί σοι φρένες*.

12. Adesp. 139

αἰσχρὸν δὲ κρίνειν τὰ καλὰ τῶν πολλῶν ψόφῳ

“spectatorum in theatris plausus negat certum pulchritudinis argumentum esse” Kock (zitiert bei Kassel – Austin). Für die Richtigkeit der Vermutung von Kock sprechen manche Stellen bei Platon wie etwa *Leg.* 659 a οὔτε γὰρ παρὰ θεάτρον δεῖ τὸν γε ἀληθῆ κριτὴν κρίνειν μανθάνοντα, καὶ ἐκπληττόμενον ὑπὸ θορόβου τῶν πολλῶν κτλ. s. ferner Pickard-Cambridge, *The Dramatic Festivals of Athens*, 2nd ed. rev. by J. Gould and D. M. Lewis, Oxford 1968, reissued with supplement and corrections 1988, 97, sowie Kassel – Austin ad *Kratin.* F 360.

13. Adesp. 143

ἦς (sc. ἐρημίας) χωρὶς οὐδὲν σεμνὸν ἐξευρίσκειται

Vgl. *Men.* F 37 *εὐρετικὸν εἶναι φασὶ τὴν ἐρημίαν / οἱ τὰς ὀφρῶς αἴροντες.*

14. Adesp. 522

οὐκ ἄν φθάνοιμι τὴν μάχαιραν παρακονῶν

Die überlieferte, nicht existierende Form *ΦΘΑΝΟΙΜΗΝ* (*φθάνοιμι* vel *φθάνοιμι* ἄν Dobree) liesse sich vielleicht leichter als Verderbnis von *ΦΘΑΝΟΙΜ(Ι)ΑΝ* als von *ΦΘΑΝΟΙΜΙ* erklären, es sei denn dass *ΗΝ* bei *ΦΘΑΝΟΙΜΗΝ* aus dem folgenden *ΤΗΝ* vorweggenommen ist. Für doppeltes ἄν bei *φθάνοιμι*, *φθάνοις* s. (mit Kassel – Austin) P. T. Stevens, *Colloquial Expressions in Euripides*, 1976, 24 f.

15. Adesp. *746

οὐκ ἔστιν αὐτῶν μέτρον ὁ τοῦ βίου χρόνος

Vielleicht handelt es sich nicht um ein Fragment. Das sieht wie eine Umformulierung des platonischen Dictums im *Staat* V 450 b 6 *μέτρον δέ γ', ἔφη, ὃ Σώκρατες, ὁ Γλαύκων, τοιούτων λόγων ἀκούειν ὄλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσι.*

16. Adesp. 869

ἀλλ' ἔπεσε ταχέως. δειλινὸς γὰρ ἦρξατο

Zu der von Kassel – Austin angeführten Parallele ([Luk.] *Dem. enc.* 31) sei Theophr. *De signis* 33, 3 (p. 78.234 Sider-Brunschön) ... οἱ δὲ δειλινοὶ (sc. ἄνεμοι) ταχὺ παύονται hinzugefügt.

17. Adesp. 890, 1-2

περὶ μεγάλων <x> πραγμάτων σκοπομένοις
εἰνουστάτη σύμβουλος ἢ παρηγοσία

Vgl. Dem. 15, 1 οἶμαι δεῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ τηλικούτων βουλευομένους διδόναι παρηγοσίαν ἐκάστῳ τῶν συμβουλευόντων. Die Demosthenes-Parallele spricht entschieden für σκοπομένοις (Meineke: -μένη L: '-μένη priores non male, sc. τῆ πόλει' Hense [zitiert bei Kassel – Austin]) und erlaubt die Vermutung, dass durch diese Verse eine 'Rede' angekündigt oder eingeführt wird. Vgl. ferner aus den Rednern Dem. 5, 3 ὡς ὑπὲρ πόλεως βουλευομένοις καὶ τηλικούτων πραγμάτων προσήκει, Is. 2, 10 περὶ τηλικούτων βουλευομένους.